

กลวิธีทางภาษาในการยุติการสนทนาของผู้พูดภาษาไทย Linguistic Strategies Used for Terminating in Thai Interactions

Received: November 21, 2022
Revised: March 15, 2023
Accepted: March 20, 2023

สุจิตรา ศิริพานิชย์ (Suchitra Siripanich)*

บทคัดย่อ

การยุติการสนทนาเป็นวัจนกรรมที่อาจส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์กับคู่สนทนา จึงเป็นประเด็นที่น่าสนใจในการนำมาศึกษาตามแนววจนปฏิบัติศาสตร์ บทความวิจัยฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากลวิธีทางภาษาในการยุติการสนทนาของผู้พูดภาษาไทยและวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างกลวิธีทางภาษากับปัจจัยทางสังคมวัฒนธรรม โดยเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างผู้พูดภาษาไทย จำนวน 180 คน จำแนกเป็นข้อมูลจากแบบสอบถามชนิดเติมเต็มบทสนทนา จำนวน 150 คน และการสัมภาษณ์เชิงลึก จำนวน 30 คน แนวคิดที่ใช้ในการวิเคราะห์ ได้แก่ วัจนกรรม ผลการศึกษาพบว่า กลวิธีทางภาษาที่ผู้พูดภาษาไทยใช้ยุติการสนทนา จำแนกได้เป็น 2 กลุ่ม คือ 1) กลวิธีทางภาษาแบบตรง ได้แก่ การบอกความต้องการของตน และการสั่ง และ 2) กลวิธีทางภาษาแบบลดน้ำหนักความรุนแรง ได้แก่ การให้เหตุผล การสัญญา การกล่าวแสดงความสนใจ การขอโทษ และการถาม ส่วนปัจจัยทางสังคมวัฒนธรรมที่มีผลต่อการเลือกใช้กลวิธีทางภาษาในการยุติการสนทนาของผู้พูดภาษาไทย คือ แนวคิดเรื่อง “หน้า” แนวคิดเรื่อง “ความเกรงใจ” และแนวคิดเรื่อง “ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล”

คำสำคัญ : การยุติการสนทนา, วัจนกรรม, วจนปฏิบัติศาสตร์, การปฏิสัมพันธ์ในสังคมไทย

Abstract

Terminating interactions is a speech act which might harm the relationships between interlocutors. It is one of interesting topics in pragmatics studies. The aim of this research is to investigate linguistic strategies used to terminate interactions in Thai and analyze the relation between linguistic strategies and socio – cultural factors. The data were collected using a discourse completion test (DCT) and in-depth interviews. The participants were 180 native speakers of Thai (150 for the DCT and 30 for the in-dept interviews). The notion of speech act is adopted as an analytical framework. The results reveal that linguistic strategies used to terminate interactions in Thai can be classified into two groups: 1) direct strategies which are expressing the needs of the speakers and ordering and 2) mitigating strategies which are giving reason; promising; focusing on listeners' feelings; apologizing and asking. It is proposed that the notion of 'face', /Khwaam kreng jai/ ('considerateness') and interpersonal orientation are socio – cultural factors that might be related upon strategy selection.

* อาจารย์, ดร., ภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร / suchitra1105@gmail.com

Lecturer, Ph.D., Department of Thai, Faculty of Arts, Silpakorn University / suchitra1105@gmail.com

Keywords: Terminating interactions, Speech act, Pragmatics, Interaction in Thai society

บทนำ

Brown and Yule (1983) กล่าวถึง หน้าที่สำคัญ 2 ประการของภาษา คือ ทำหน้าที่ถ่ายทอดข้อมูล (transactional function) หมายถึง การถ่ายทอดเนื้อหาข้อมูลจากผู้ส่งสารไปยังผู้รับสาร และทำหน้าที่เชิงปฏิสัมพันธ์ (interactional function) หมายถึง การแสดงความสัมพันธ์ทางสังคม ซึ่งหมายถึง การรักษาสอดคล้องทางสังคมและความสัมพันธ์ที่ตรงกัน ด้วยเหตุนี้ อาจกล่าวได้ว่า การที่คู่สนทนาจะสามารถสื่อสารได้สัมฤทธิ์ผลและราบรื่นนั้น คู่สนทนาต่างต้องให้ความสำคัญกับทั้งความสมบูรณ์ของสารที่ต้องการจะสื่อ และคำนึงถึงความรู้สึกของกันและกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การให้ความสนใจและความสำคัญแก่คู่สนทนาขณะปฏิสัมพันธ์ ซึ่งนับเป็นหลักการการสนทนาพื้นฐานที่คู่สนทนาพึงปฏิบัติต่อกัน

อย่างไรก็ตาม ในบางสถานการณ์การสื่อสาร คู่สนทนาอาจมีความต้องการหรือเหตุผลจำเป็นบางประการที่จะต้องกล่าวถ้อยคำเพื่อ “ยุติการสนทนา” ดังตัวอย่างต่อไปนี้

A: อ้าว B จะไปไหน

B: เราว่าจะไปธนาคารนะ

A: พอดีเรามีเรื่องจะเล่าให้ฟัง เมื่อวันเสาร์ที่แล้ว เราเจอ C ด้วย C กำลังจะย้ายมาทำงานแถวนี้ที่ทำงานเก่าของ C รถติดมาก ๆ แล้ว C ก็

B: โหซทีนะ A พอดีเรารีบมาก ๆ อะ เดี่ยวเรากลับมาคุยด้วยใหม่นะ

จากตัวอย่างข้างต้น จะเห็นได้ว่า ผู้พูด B ทำให้การสนทนาซึ่งกำลังดำเนินอยู่ยุติลง ก่อนที่ผู้พูด A จะกล่าวถ้อยคำจบ ทั้งนี้ การกระทำดังกล่าวย่อมเสี่ยงต่อการคุกคามหน้า (face-threatening acts) ของคู่สนทนา เนื่องจากการกระทำที่อาจทำให้คู่สนทนา รู้สึกว่าตนเองกำลังไม่เป็นที่ยอมรับ หรือไม่ได้รับความสนใจจากอีกฝ่าย ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดเรื่อง “หน้า” ของ Brown and Levinson (1987) ที่เสนอว่า “หน้า” เป็นภาพลักษณ์ของบุคคลที่เป็นที่ประจักษ์ต่อสาธารณะ (public self-image) คนทุกคนต่างต้องการที่จะรักษา “หน้า” ไว้ อันประกอบไปด้วย “หน้าด้านลบ” หมายถึง ความต้องการมีอิสระ ไม่ถูกบังคับ และ “หน้าด้านบวก” หมายถึง ความต้องการให้ตนเป็นที่ยอมรับหรือชื่นชอบจากผู้อื่น จากแนวคิดดังกล่าว การยุติการสนทนาจึงนับเป็นวัจนกรรมที่คุกคามหน้าด้านบวกของคู่สนทนา และอาจส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์กับคู่สนทนาได้ อีกทั้งการยุติการสนทนายังขัดแย้งกับค่านิยมของสังคมไทยที่ไม่ชอบความขัดแย้ง และให้ความสำคัญกับการรักษาความสัมพันธ์ระหว่างกัน

แม้ว่าการยุติการสนทนาจะเป็นประเด็นที่น่าสนใจในการนำมาศึกษาเป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากเป็นอีกหนึ่งวัจนกรรมที่เกิดขึ้นบ่อยครั้งในชีวิตประจำวัน และมักสร้างความลำบากใจให้กับทั้งผู้พูดและคู่สนทนา อย่างไรก็ตาม จากการทบทวนวรรณกรรม พบว่า ยังไม่มีงานวิจัยใดที่ศึกษาวัจนกรรมดังกล่าว ผู้วิจัยพบเพียงงานวิจัยที่ศึกษาเรื่อง “กลวิธีทางภาษาที่ใช้ยุติการสนทนาที่มีความขัดแย้งในภาษาไทย” (Krutnate, 2014) ซึ่งเป็นบริบทการสื่อสารที่มีความเฉพาะ และอาจพบไม่บ่อยเท่ากับการยุติการสนทนาในชีวิตประจำวัน ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษา กลวิธีทางภาษาในการยุติการสนทนาของผู้พูดภาษาไทยและวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างกลวิธีทางภาษากับปัจจัยทางสังคมวัฒนธรรม เพื่อตอบคำถามวิจัยที่ว่า เมื่อจำเป็นต้องยุติการสนทนา ผู้พูดภาษาไทยจะเลือกใช้กลวิธีทางภาษาใดบ้างในการยุติการสนทนา และเลือกใช้กลวิธีทางภาษาเหล่านั้นด้วยสาเหตุใด โดยใช้แนวคิดทางวัจนปฏิบัติ

ศาสตร์มาเป็นแนวทางในการศึกษา ผลการวิจัยในครั้งนี้จะสะท้อนให้เห็นลักษณะการปฏิสัมพันธ์ในสังคมไทย อันจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการศึกษาตามแนวทางวิจัยปฏิบัติศาสตร์ต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษากลวิธีทางภาษาในการยุติการสนทนาของผู้พูดภาษาไทยและวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างกลวิธีทางภาษากับปัจจัยทางสังคมวัฒนธรรม

การศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องและกรอบแนวคิดการวิจัย

เอกสารที่เกี่ยวข้อง

ในส่วนนี้ ผู้วิจัยจะกล่าวถึงงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวัจนกรรมที่มีผู้ศึกษาไว้ก่อนหน้า 2 ประเด็น คือ 1) งานวิจัยที่ศึกษากลวิธีทางภาษาในการแสดงวัจนกรรมที่คุกคามหน้าของคู่สนทนาในภาษาไทย และ 2) งานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับการยุติการสนทนาในภาษาไทย ดังนี้

จากการทบทวนวรรณกรรม พบว่า มีผู้สนใจศึกษากลวิธีการแสดงวัจนกรรมอย่างแพร่หลาย โดยมักเลือกศึกษาวัจนกรรมใดวัจนกรรมหนึ่ง อย่างไรก็ตาม เนื่องจากในงานวิจัยนี้ผู้วิจัยสนใจศึกษากลวิธีทางภาษา ในการยุติการสนทนา ซึ่งเป็นวัจนกรรมที่คุกคามหน้าของคู่สนทนา ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงจะขอยกตัวอย่างงานวิจัยที่ศึกษากลวิธีทางภาษาในการแสดงวัจนกรรมที่คุกคามหน้าของคู่สนทนา อาทิ ธีธารัตน์ น้อมมนัส (Nommanas, 2003) ศึกษาเรื่อง “กลวิธีการตอบปฏิเสธของคนไทย” เก็บข้อมูลจากบทสนทนาในละครโทรทัศน์ และแบบสอบถาม เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างกลวิธีการตอบปฏิเสธที่กลุ่มข้อมูลเลือกใช้กับปัจจัยด้านเพศ สถานภาพทางสังคม และลำดับเกียรติภูมิของกลุ่มอาชีพต่าง ๆ ผลการศึกษาพบว่า กลวิธีการตอบปฏิเสธมีหน้าที่ซึ่งจำแนกตามกลุ่มความหมายได้ 6 กลุ่ม คือ การให้เหตุผล การพูดเป็นนัย การแบ่งรับแบ่งสู้ การตอบรับในอนาคต การไม่ยอมรับข้อเสนอ และการหยิ่งความคิดของคู่สนทนา อีกทั้งยังพบว่า ปัจจัยด้านสถานภาพทางสังคมของคู่สนทนามีผลต่อการตอบปฏิเสธมากที่สุด วิสันต์ สุขวิสิทธิ์ (Sukwisith, 2004) ศึกษาเรื่อง “วัจนกรรมการบริภาษในภาษาไทย” เก็บข้อมูลจากบทสนทนาในนวนิยาย และบทสนทนาในชีวิตจริง ผลการศึกษาพบว่า ผู้บริภาษในภาษาไทยใช้กลวิธีการบริภาษ 3 กลวิธี คือ การบริภาษแบบตรงไปตรงมา การบริภาษแบบอ้อม และกลวิธีเสริมการบริภาษ ถ้อยคำบริภาษสะท้อนให้เห็นค่านิยมบางประการในสังคมไทย เช่น การกล่าวร้ายผู้อื่น เป็นพฤติกรรมที่สังคมไทยไม่ยอมรับ เป็นต้น สุภาสินี โพธิวิทย์ (Pothiwit, 2004) ศึกษาเรื่อง “กลวิธีการแสดงความเห็นโต้แย้งในภาษาไทย” เก็บข้อมูลจากบทสนทนาละครทางโทรทัศน์และการตอบแบบสอบถามของกลุ่มประชากรตัวอย่าง จำนวน 80 คน โดยมีวัตถุประสงค์ 3 ประการ คือ 1. เพื่อศึกษากลวิธีการแสดงความเห็นโต้แย้งในภาษาไทย 2. เพื่อศึกษาการใช้ภาษาการแสดงความเห็นโต้แย้งในวัจนกรรมประเภทต่าง ๆ 4 ประเภท ได้แก่ การกล่าวแข่งขัน การกล่าวแสดงความเป็นมิตร การกล่าวแถลง และการกล่าวขัดแย้ง โดยศึกษาว่า ประเภทของวัจนกรรมทั้ง 4 ประเภทดังกล่าวส่งผลต่อการเลือกใช้กลวิธีการสื่อสารของผู้ส่งสารหรือไม่ อย่างไร และ 3. เพื่อศึกษาว่าตัวแปรเพศ อายุ และการศึกษาของผู้ส่งสารมีผลต่อการเลือกใช้กลวิธีการแสดงความเห็นโต้แย้งหรือไม่ อย่างไร ผลการศึกษาพบว่า กลวิธีการแสดงความเห็นโต้แย้งในภาษาไทยแบ่งเป็น 12 กลวิธี เช่น การปฏิเสธ การแก้ไขคำพูด การให้เหตุผล เป็นต้น ทั้งนี้ ผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่า ประเภทของวัจนกรรมมีผลต่อการเลือกใช้กลวิธีการแสดงความเห็นโต้แย้ง อีกทั้งยังพบว่า ปัจจัยเพศ

และอายุของผู้ใช้ภาษามีผลต่อการเลือกใช้กลวิธีการแสดงความคิดเห็นโต้แย้งในภาษาไทย นุชนารถ เพ็งสุริยา (Pengsuriya, 2006) ศึกษาเรื่อง “การใช้ภาษาเพื่อแสดงการตำหนิของคนไทย” รวบรวมข้อมูลการใช้ภาษาเพื่อแสดงการตำหนิที่ปรากฏในกลุ่มตัวอย่างนวนิยายไทย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบและกลวิธีการใช้ภาษาเพื่อแสดงการตำหนิของคนไทย และวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างกลวิธีการใช้ภาษาเพื่อแสดงการตำหนิของคนไทยกับระดับค่าความรุนแรงของความผิด ผลการศึกษาด้านรูปแบบ พบว่า รูปประโยคที่คนไทยนิยมใช้มากที่สุด ได้แก่ ประโยคบอกเล่า อีกทั้งยังพบว่า คนไทยนิยมใช้วัจนกรรมอ้อมมากกว่าวัจนกรรมตรง ส่วนผลการศึกษาด้านกลวิธีทางภาษา พบว่า กลวิธีที่คนไทยนิยมใช้มากที่สุด ได้แก่ การใช้ภาษาอ้อม นอกจากนี้ ผลการศึกษาด้านความสัมพันธ์ระหว่างกลวิธีการใช้ภาษาเพื่อแสดงการตำหนิกับระดับค่าความรุนแรงของความผิด พบว่า ระดับค่าความรุนแรงของความผิดไม่มีผลต่อการเลือกใช้กลวิธีการใช้ภาษาเพื่อแสดงการตำหนิของคนไทย อีกทั้งยังมีงานวิจัยของ สิทธิธรรม อ่องวุฒิวัฒน์ (Ongwuttawat, 2015) ที่ศึกษาเรื่อง “การแสดงความคิดเห็นแย้งในปริศนากรรมสนทนาในภาษาไทย และข้อคำนึงที่เป็นเหตุจูงใจ” เก็บข้อมูลจากปริศนากรรมสนทนาที่เกิดขึ้นจริง 2 ชนิด คือ บทสนทนาแบบเน้นภารกิจ และบทสนทนาแบบแสดงความคิดเห็น ผลการศึกษาพบว่า ผู้พูดภาษาไทยเลือกใช้กลวิธีหลักในการแสดงความคิดเห็นแย้ง 4 กลวิธี คือ กลวิธีทางภาษาแบบลดน้ำหนักความรุนแรง กลวิธีทางภาษาแบบโน้มน้าวให้เชื่อหรือคล้อยตาม กลวิธีทางภาษาแบบตรงไปตรงมา และกลวิธีทางภาษาแบบประชดประชัน นอกจากนี้ ผลการศึกษายังสะท้อนให้เห็นอีกว่า คนไทยมีลักษณะถ้อยที่ถ้อยอาศัย ไม่ชอบความขัดแย้ง ให้ความสำคัญกับความเกรงใจและความถ่อมตนต่อคู่สนทนา

ในขณะที่งานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับการยุติการสนทนาในภาษาไทยพบเพียงงานวิจัยของ พรรณธร ครุชนตร (Krutnate, 2014) ศึกษาเรื่อง “กลวิธีทางภาษาที่ใช้ยุติการสนทนาที่มีความขัดแย้งในภาษาไทย” เก็บข้อมูลจากบทสนทนาในชีวิตจริง บทสนทนาในนวนิยาย และบทสนทนาในละครโทรทัศน์ ผลการศึกษาพบว่า กลวิธีทางภาษาที่คู่สนทนาใช้ยุติการสนทนาที่มีความขัดแย้งมีทั้งหมด 5 กลวิธี คือ การออกจากสถานการณ์ การใช้อำนาจ การเปลี่ยนการสนทนา การยอมตาม และการประนีประนอม อีกทั้งยังพบว่า แนวคิดทางพระพุทธศาสนา แนวคิดเรื่องสังคมแบบอิงกลุ่ม แนวคิดเรื่องมุมมองตัวตนแบบพึ่งพา แนวคิดเรื่อง “อาวุโส” และแนวคิดเรื่อง “หน้า” น่าจะมีผลต่อการเลือกใช้กลวิธียุติการสนทนาที่มีความขัดแย้งในภาษาไทย โดยผลการศึกษาในส่วนนี้วิเคราะห์มาจากกรูภาษาหรือคำพูดที่ผู้พูดภาษาไทยมักจะนำมาใช้ยุติการสนทนาที่มีความขัดแย้ง และนำแนวคิดเกี่ยวกับสังคมวัฒนธรรมไทยที่นักวิชาการศึกษาไว้มาอธิบายข้อมูล

จากการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องแสดงให้เห็นว่า แม้จะมีงานวิจัยที่ศึกษาการยุติการสนทนาอยู่บ้างแล้ว แต่เมื่อพิจารณาข้อมูลที่ใช้ศึกษาจะเห็นว่า ข้อมูลการยุติการสนทนาที่มีความขัดแย้งเป็นปริศนากรรมสนทนาที่ยังจำกัดและมีความเฉพาะ ดังนั้น ในงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาการยุติการสนทนาที่ผู้พูดภาษาไทยใช้เพื่อยุติการสนทนาในสถานการณ์ที่มักเกิดขึ้นจริงในชีวิตประจำวัน อีกทั้งผู้วิจัยยังเห็นว่า การใช้แบบสอบถามชนิดเติมเต็ม บทสนทนา (Discourse Completion Test หรือ DCT) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interviews) มาช่วยพิจารณาสาเหตุในการเลือกใช้กลวิธีทางภาษาของผู้พูดภาษาไทยขณะกล่าวถ้อยคำเพื่อยุติการสนทนา (ดังจะกล่าวถึงในหัวข้อวิธีดำเนินการวิจัย) ผลการศึกษาน่าจะเติมเต็มและสะท้อนให้เห็นถึงลักษณะการปฏิสัมพันธ์ในสังคมไทยได้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น

กรอบแนวคิดการวิจัย

ในงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยนำแนวคิดเรื่องวัจนกรรม (speech act) มาเป็นแนวทางในการวิเคราะห์ ซึ่งเป็นแนวคิดทางวัจนปฏิบัติศาสตร์หัวข้อหนึ่งที่มีผู้สนใจศึกษาอย่างกว้างขวาง เนื่องจากเป็นแนวคิดสำคัญที่ใช้ศึกษาการกระทำหรือเจตนาที่เกิดขึ้นเมื่อผู้พูดกล่าวถ้อยคำใดถ้อยคำหนึ่งกับผู้ฟัง แนวคิดนี้เริ่มต้นขึ้นเมื่อนักปรัชญาภาษา John L. Austin (1962) ชี้ให้เห็นว่า ในการกล่าวถ้อยคำเพื่อสื่อเจตนาแต่ละครั้ง ผู้พูดเกิดการกระทำ 3 ระดับ ได้แก่ 1) การสื่อเนื้อความหรือความหมายตามรูปภาษา (locutionary act) 2) การสื่อเจตนาหรือวัจนกรรม และ 3) การสื่อผลของถ้อยคำหรือวัจนผล (perlocutionary act) คือ การกระทำของผู้ฟังที่เกิดจากการกล่าวถ้อยของผู้พูด

ต่อมา John R. Searle (1976) ผู้เป็นลูกศิษย์ของ Austin ได้เสนอแนวคิดเรื่องวัจนกรรมเพิ่มเติมและพัฒนาให้เป็นระบบมากขึ้น โดยการเสนอเงื่อนไขวัจนกรรม (felicity conditions) อันประกอบด้วย 4 เงื่อนไข ได้แก่ 1) เงื่อนไขเนื้อความ (propositional condition) 2) เงื่อนไขเบื้องต้น (preparatory precondition) 3) เงื่อนไขความจริงใจ (sincerity condition) และ 4) เงื่อนไขจำเป็น (essential condition) ทั้งนี้ Searle ได้ยกตัวอย่างเงื่อนไขวัจนกรรมไว้หลายชนิด ได้แก่ ขอร้อง บอกเล่า ถาม เตือน ขอบคุณ แนะนำ ทักทาย และแสดงความยินดี อีกทั้งยังได้จำแนกวัจนกรรมออกเป็น 5 กลุ่ม ได้แก่ 1) กลุ่มวัจนกรรมบอกกล่าว (representatives) 2) กลุ่มวัจนกรรมชี้แนะ (directives) 3) กลุ่มวัจนกรรมผูกมัด (commissives) 4) กลุ่มวัจนกรรมแสดงความรู้สึก (expressives) และ 5) กลุ่มวัจนกรรมประกาศ (declarations)

ในงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยนำแนวคิดเรื่องวัจนกรรม อันได้แก่ แนวคิดเรื่องเงื่อนไขวัจนกรรม และแนวคิดเรื่องการจัดกลุ่มวัจนกรรมมาเป็นแนวทางในการจำแนกกลวิธีทางภาษาที่ผู้พูดภาษาไทยเลือกใช้เพื่อยุติการสนทนา เช่น การสัญญา การขอโทษ การสั่ง เป็นต้น

ขอบเขตของงานวิจัยและวิธีดำเนินการวิจัย

ขอบเขตของงานวิจัย

1. การยุติการสนทนาในงานวิจัยนี้ หมายถึง การที่ผู้พูดภาษาไทยใช้กลวิธีทางภาษาเพื่อทำให้การสนทนาซึ่งกำลังดำเนินอยู่ยุติลง ก่อนที่คู่สนทนาจะกล่าวถ้อยคำจบ
2. งานวิจัยนี้ใช้วิธีการเก็บข้อมูล 2 วิธี ได้แก่ แบบสอบถามชนิดเติมเต็มบทสนทนา (Discourse Completion Test หรือ DCT) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interviews) ทั้งนี้ กลุ่มตัวอย่างผู้พูดภาษาไทยจะต้องมีอายุ 18 ปีขึ้นไป
3. งานวิจัยนี้ศึกษาวิธีการยุติการสนทนาที่เป็นการใช้ถ้อยคำ (verbal) เท่านั้น ซึ่งไม่รวมถึงการใช้กิริยาท่าทาง (non-verbal) เช่น การโบกมือลา การมองไปทางอื่น เป็นต้น
4. งานวิจัยนี้ศึกษาวิธีการยุติการสนทนาที่เป็นการโต้ตอบด้วยคำพูดเท่านั้น ซึ่งไม่รวมถึงการใช้คำอุทาน การสลับ และการใช้ลักษณะน้ำเสียงเพื่อแสดงอารมณ์
5. งานวิจัยนี้มุ่งศึกษากลวิธีทางภาษาในการยุติการสนทนาที่ผู้พูดภาษาไทยใช้ในการปฏิสัมพันธ์ในสังคมไทย โดยมีได้ศึกษาปัจจัยอื่น ๆ ร่วมด้วย เช่น สถานภาพทางสังคม เพศ อายุ เป็นต้น

วิธีดำเนินการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัยสามารถสรุปเป็นขั้นตอนต่าง ๆ ได้ 5 ขั้นตอน ดังนี้

1. สืบค้นเอกสารและกรอบแนวคิดการวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในขั้นตอนนี้ ผู้วิจัยสำรวจงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม 2 ประเด็น ได้แก่ 1) งานวิจัยที่ศึกษาวิถีทางภาษาในการแสดงวัฒนธรรมที่คุกคามหน้าของคู่สนทนาในภาษาไทย และ 2) งานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับการยุติการสนทนาในภาษาไทย รวมถึงทบทวนกรอบแนวคิดการวิจัยที่เกี่ยวข้อง คือ แนวคิดเรื่องวัฒนธรรม

2. การเก็บรวบรวมข้อมูล

งานวิจัยนี้ใช้วิธีการเก็บข้อมูล 2 วิธี ได้แก่

2.1 แบบสอบถามชนิดเติมเต็มบทสนทนา

ผู้วิจัยรวบรวมสถานการณ์ที่ผู้พูดภาษาไทยมีประสบการณ์ยุติการสนทนาในชีวิตประจำวัน จากกลุ่มตัวอย่าง 150 คน จากนั้นคัดเลือกสถานการณ์ที่ผู้พูดภาษาไทยพบตรงกันมากที่สุด 9 อันดับมาสร้างสถานการณ์ในแบบสอบถาม ประกอบด้วย 1) การยุติบทสนทনারุ่นน้องที่มีเรื่องทุกข์ใจ 2) การยุติบทสนทনারุ่นน้องที่ชวนคุยเรื่องอื่นที่ไม่เกี่ยวข้องกับวิชาเรียน 3) การยุติบทสนทনারุ่นน้องที่วิจารณ์สถานการณ์การเมืองของประเทศไทย 4) การยุติบทสนทนาเพื่อนสนิทที่ไม่เจอกันเวลานาน เพราะต้องไปทำธุระ 5) การยุติบทสนทนาเพื่อนสนิทที่พูดถึงผลการเรียน 6) การยุติบทสนทนาเพื่อนสนิทที่ทะเลาะกับคนรักและต้องการคำปรึกษา 7) การยุติบทสนทนาอาจารย์ที่กำลังให้คำปรึกษาเกี่ยวกับรายงาน เพราะใกล้ถึงเวลาเรียน 8) การยุติบทสนทนาบิดา/มารดาที่ถามไถ่เกี่ยวกับการเรียนและความเป็นอยู่ที่มหาวิทยาลัย เพราะต้องเร่งทำงาน และ 9) การยุติบทสนทนาญาติผู้ใหญ่ที่กำลังเล่าถึงชีวิตที่ผ่านมาของท่าน เพราะมีธุระเร่งด่วน

ทั้งนี้ ผู้วิจัยได้สร้างแบบสอบถามโดยประกอบด้วย 1) ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับผู้ตอบแบบสอบถาม 2) ข้อมูลวิถีทางภาษาที่ใช้ในการยุติการสนทนา และ 3) สาเหตุในการเลือกใช้วิถีทางภาษา จากนั้น ผู้วิจัยนำแบบสอบถามไปเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างผู้พูดภาษาไทย จำนวน 150 คน จำแนกเป็นเพศชาย 75 คน และเพศหญิง 75 คน

2.2 การสัมภาษณ์เชิงลึก

ผู้วิจัยเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกเพิ่มเติมอีกทางหนึ่ง โดยกำหนดประเด็นคำถามหลัก 3 ประเด็น ได้แก่ สถานการณ์การยุติการสนทนา กลวิธีทางภาษาที่เลือกใช้ และสาเหตุในการเลือกใช้วิถีทางภาษา ทุกคำถามจะมีลักษณะเป็นคำถามปลายเปิดแบบไม่จำกัดคำตอบ โดยเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างผู้พูดภาษาไทย จำนวน 30 คน จำแนกเป็นเพศชาย 15 คน และเพศหญิง 15 คน

ทั้งนี้ การเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถามชนิดเติมเต็มบทสนทนา และการสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้วิจัยเลือกกลุ่มตัวอย่างกลุ่มเดียวกัน

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

ในงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยแบ่งการวิเคราะห์ข้อมูลเป็น 2 ส่วน ได้แก่ 1) วิเคราะห์วิถีทางภาษาในการยุติการสนทนา ผู้วิจัยนำข้อมูลมาจำแนกเป็น “ถ้อยคำ” โดยอ้างอิงนิยามของ Hurford, Heasley, and Smith (1983: 15) ซึ่งพิจารณาจากการปรากฏก่อนและหลังความเงียบ หรือพิจารณาจากการเว้นวรรคของผู้เขียน ทั้งนี้ แต่ละถ้อยคำต้องจบความตามที่คุณพูดภาษาไทยต้องการสื่อสารในบริบทนั้น จากนั้นผู้วิจัยก็จะแบ่งประเภทของวิถีทางภาษาที่ปรากฏในแต่ละถ้อยคำตามแนวคิดทางวัจนปฏิบัติศาสตร์ โดยพิจารณาจากรูปภาษา และเนื้อความของถ้อยคำนั้น

และ 2) อภิปรายปัจจัยทางสังคมวัฒนธรรมที่มีผลต่อการเลือกใช้กลวิธีทางภาษาในการยุติการสนทนาของผู้พูดภาษาไทย โดยพิจารณาจากคำอธิบายสาเหตุในการเลือกใช้กลวิธีทางภาษาในการยุติการสนทนานั้น

4. เรียบเรียงผลการวิจัย

ในการนำเสนอผลการศึกษากลวิธีทางภาษาในการยุติการสนทนาของผู้พูดภาษาไทย ผู้วิจัยนำการวิจัยเชิงปริมาณมาพิจารณาประกอบ โดยเสนอค่าความถี่และร้อยละ ส่วนการนำเสนอผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างกลวิธีทางภาษากับปัจจัยทางสังคมวัฒนธรรม ผู้วิจัยจะนำเสนอด้วยการอธิบาย พร้อมยกตัวอย่างประกอบ

5. สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

ผู้วิจัยสรุปผลการวิจัย พร้อมทั้งอภิปรายผลการวิจัยในเชิงวัฒนธรรมว่า กลวิธีทางภาษาในการยุติการสนทนาของผู้พูดภาษาไทยแสดงให้เห็นลักษณะการสื่อสารในสังคมวัฒนธรรมไทยอย่างไร

ผลการวิจัย

จากการศึกษากลวิธีทางภาษาในการยุติการสนทนาในภาษาไทย ผู้วิจัยแบ่งการนำเสนอผลการวิจัยออกเป็น 2 หัวข้อ ได้แก่ 1. กลวิธีทางภาษาในการยุติการสนทนาในภาษาไทย และ 2. ปัจจัยทางสังคมวัฒนธรรมที่มีผลต่อการเลือกใช้กลวิธีทางภาษาในการยุติการสนทนา ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. กลวิธีทางภาษาในการยุติการสนทนาในภาษาไทย

ผู้วิจัยจำแนกข้อมูลการยุติการสนทนาได้เป็น 960 ถ้อยคำ และปรากฏการใช้กลวิธีทางภาษาในการยุติการสนทนาทั้งหมด 2,112 ครั้ง สามารถจำแนกได้เป็น 2 กลุ่ม คือ 1.1 กลวิธีทางภาษาแบบตรง และ 1.2 กลวิธีทางภาษาแบบลดน้ำหนักความรุนแรง ดังนี้

1.1 กลวิธีทางภาษาแบบตรง

กลวิธีทางภาษาแบบตรงในงานวิจัยนี้ หมายถึง ถ้อยคำที่ผู้พูดภาษาไทยกล่าวตรงไปตรงมาอย่างชัดเจนแก่คู่สนทนา โดยคู่สนทนาสามารถเข้าใจได้ทันทีว่าผู้พูดภาษาไทยต้องการยุติการสนทนา ทั้งนี้ ผู้พูดภาษาไทยกล่าวถ้อยคำโดยที่ไม่ได้คำนึงถึงคุณภาพในการกล่าวถ้อยคำนั้นแก่คู่สนทนา กลวิธีทางภาษาแบบตรงที่ผู้พูดภาษาไทยใช้มีทั้งหมด 2 กลวิธี ได้แก่

1) การบอกความต้องการของตน

การบอกความต้องการของตน หมายถึง การที่ผู้พูดภาษาไทยกล่าวถ้อยคำที่แสดงความต้องการว่าตนต้องการยุติการสนทนา มักปรากฏคำว่า “อยาก” หรือ “ต้องการ” หรือปรากฏคำดังกล่าวร่วมกับคำปฏิเสธ “ไม่” เช่น “ไม่อยาก” หรือ “ไม่ต้องการ” คู่สนทนาสามารถเข้าใจได้ในทันทีว่า ผู้พูดภาษาไทยต้องการทำให้การสนทนาซึ่งกำลังดำเนินอยู่นั้นยุติลง ก่อนที่คู่สนทนาจะกล่าวถ้อยคำจบ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

(1) ฉันคิดไม่เหมือนแกว่าะ อยากคุยเรื่องอื่นแล้ว

(สถานการณ์ที่ 3: การยุติบทสนทนานุ่มนึ่งที่วิจารณ์สถานการณ์การเมืองของประเทศไทย)

(2) พี่ว่าเรานอกเรื่องไปไกลละ พี่เองก็ไม่ต้องการที่จะคุยเรื่องนี้

(สถานการณ์ที่ 2: การยุติบทสนทนานุ่มนึ่งที่ชวนคุยเรื่องอื่นที่ไม่เกี่ยวข้องกับวิชาเรียน)

(3) พูดเรื่องนี้แล้วปวดหัว ไม่อยากจะพูดถึงแล้วอะ

(สถานการณ์ที่ 5: การยุติบทสนทนาเพื่อนสนิทที่พูดถึงผลการเรียน)

จากตัวอย่างข้างต้น จะเห็นได้ว่า ผู้พูดภาษาไทยแสดงความต้องการหรือความไม่ต้องการของตนให้คู่สนทนาทราบโดยตรงไปตรงมา ได้แก่ “อยากคุยเรื่องอื่นแล้ว” “พี่เองก็ไม่ต้องการที่จะคุยเรื่องนี้” และ “ไม่อยากจะพูดถึงแล้วอะ” ดังปรากฏในตัวอย่างที่ (1) (2) และ (3) ตามลำดับ เพื่อให้คู่สนทนาทราบในทันทีว่าผู้พูดภาษาไทยมีได้ต้องการสนทนาในเรื่องหรือประเด็นดังกล่าวอีกต่อไป

2) การสั่ง

การสั่ง หมายถึง การที่ผู้พูดภาษาไทยยุติการสนทนาโดยใช้รูปประโยคคำสั่ง เพื่อให้คู่สนทนากระทำในสิ่งที่ผู้พูดภาษาไทยต้องการ คือ การยุติการสนทนาซึ่งกำลังดำเนินอยู่นั้นลง ก่อนที่คู่สนทนาจะกล่าวถ้อยคำจบ กลวิธีการสั่งนับเป็นกลวิธีทางภาษาแบบตรง เนื่องจากผู้พูดภาษาไทยบังคับคู่สนทนาให้กระทำในสิ่งที่ตนต้องการ โดยมีได้คำนึงถึงคุณภาพในการกล่าวถ้อยคำนั้นแก่คู่สนทนา และคู่สนทนาไม่สามารถตีความถ้อยคำเป็นเจตนาอื่นได้ มักปรากฏถ้อยคำแสดงการสั่ง เช่น “อย่า” “ห้าม” “รีบ ๆ” “พอ” “หยุด” หรือลงท้ายประโยคด้วยถ้อยคำแสดงการสั่ง เช่น “เหอะ” “เถอะ” “เหอะนะ” “เถอะนะ” “เหอะน่า” “เถอะน่า” ดังตัวอย่างต่อไปนี้

(4) หยุดก่อน ๆ ฉันมีธุระต้องรีบไปทำ

(สถานการณ์ที่ 3: การยุติบทสนทจารุ่นน้องที่วิจารณ์สถานการณ์การเมืองของประเทศไทย)

(5) พอเหอะน่า กินข้าวกับเรื่องเครียด ๆ ไม่อร่อยเลย

(สถานการณ์ที่ 5: การยุติบทสนทนาเพื่อนสนิทที่พูดถึงผลการเรียน)

(6) อย่าไปพูดถึงมันเลย เพราะเกรดเทอมนี้ห่วยยิ่งกว่าอะไรอีก

(สถานการณ์ที่ 5: การยุติบทสนทนาเพื่อนสนิทที่พูดถึงผลการเรียน)

จากตัวอย่างข้างต้น จะเห็นได้ว่า ผู้พูดภาษาไทยใช้รูปประโยคคำสั่ง ได้แก่ “หยุดก่อน” “พอเหอะน่า” และ “อย่าไปพูดถึงมันเลย” ดังปรากฏในตัวอย่างที่ (4) (5) และ (6) ตามลำดับ เพื่อสั่งให้คู่สนทนายุติการสนทนาซึ่งกำลังดำเนินอยู่นั้นลง ก่อนที่คู่สนทนาจะกล่าวถ้อยคำจบ กลวิธีการสั่งจะทำให้คู่สนทนาทราบในทันทีว่า ผู้พูดภาษาไทยต้องการยุติการสนทนา และสั่งห้ามไม่ให้คู่สนทนากล่าวถึงในเรื่องหรือประเด็นดังกล่าวอีกต่อไป

1.2 กลวิธีทางภาษาแบบลดน้ำหนักความรุนแรง

กลวิธีทางภาษาแบบลดน้ำหนักความรุนแรงในงานวิจัยนี้ หมายถึง ถ้อยคำที่ผู้พูดภาษาไทยกล่าวแก่คู่สนทนาโดยลดน้ำหนักความรุนแรงของถ้อยคำที่กล่าวยุติการสนทนา ทั้งนี้ คู่สนทนาต้องตีความถ้อยคำที่ผู้พูดภาษาไทยกล่าว จึงจะเข้าใจได้ว่า ผู้พูดภาษาไทยมีเจตนายุติการสนทนา กลวิธีทางภาษาแบบลดน้ำหนักความรุนแรงที่ผู้พูดภาษาไทยใช้ทั้งหมด 5 กลวิธี ได้แก่

1) การให้เหตุผล

การให้เหตุผล หมายถึง การที่ผู้พูดภาษาไทยกล่าวชี้แจงให้คู่สนทนาทราบถึงความจำเป็นที่ต้องยุติการสนทนา ทำให้คู่สนทนาตีความได้ว่า เหตุผลเหล่านั้นแสดงว่าผู้พูดภาษาไทยต้องการยุติการสนทนาซึ่งกำลังดำเนินอยู่ ก่อนที่คู่สนทนาจะกล่าวถ้อยคำจบ การให้เหตุผลนับเป็นกลวิธีทางภาษาแบบลดน้ำหนักความรุนแรง เนื่องจากจัดเป็นความสุภาพด้านบวกตามแนวคิดของ Brown and Levinson (1987) กล่าวคือ การให้เหตุผลเป็นการแสดงว่า ผู้พูดภาษาไทยคำนึงถึงความรู้สึกของคู่สนทนา และทำให้คู่สนทนาเห็นว่า ผู้พูดภาษาไทย

มิได้ไม่ยอมรับหรือไม่สนใจในสิ่งที่คู่สนทนากำลังกล่าวถ้อยอยู่ แต่ผู้พูดภาษาไทยมีเหตุผลจำเป็นที่ต้องยุติการสนทนา
นั้นลง ดังตัวอย่างต่อไปนี้

(7) เราเปลี่ยนเรื่องคุยเถอะ คุยเรื่องนี้ไม่สนุกเลย เกรียดกว่าเก่าอีก

(สถานการณ์ที่ 3: การยุติบทสนทนาในห้องที่วิจารณ์สถานการณ์การเมืองในประเทศไทย)

(8) เราต้องไปธนาคารแป๊บหนึ่ง เดี่ยวเรามาทักกันอีกนะ

(สถานการณ์ที่ 4: การยุติบทสนทนาเพื่อนสนิทที่ไม่เจอกันเวลานาน เพราะต้องไปทำธุระ)

(9) อาจารย์ขา เดี่ยวหนูต้องไปเรียนแล้วอะคะ ขอโทษนะคะ

(สถานการณ์ที่ 7: การยุติบทสนทนาอาจารย์ที่กำลังให้คำปรึกษาเกี่ยวกับรายงาน เพราะใกล้ถึงเวลา
เรียน)

จากตัวอย่างข้างต้น จะเห็นได้ว่า เมื่อต้องการยุติการสนทนา ผู้พูดภาษาไทยเลือกที่จะบอก
เหตุผลหรือความจำเป็นของตนให้คู่สนทนาทราบ เช่น การบอกสาเหตุว่าตนมีธุระ ดังปรากฏในตัวอย่างที่ (8) และ
(9) ที่ผู้พูดภาษาไทยให้เหตุผลว่า “เราต้องไปธนาคาร” และ “หนูต้องไปเรียน” ตามลำดับ หรือการบอกสาเหตุที่เกิด
จากความจำเป็นหรือความรู้สึกของผู้พูดเอง ดังปรากฏในตัวอย่างที่ (7) ที่ผู้พูดภาษาไทยให้เหตุผลว่า “คุยเรื่องนี้
ไม่สนุกเลย เกรียดกว่าเก่าอีก” การที่ผู้พูดภาษาไทยให้เหตุผลเพื่อให้คู่สนทนาทราบถึงความจำเป็นที่ต้องยุติการ
สนทนาดังกล่าวย่อมแสดงให้เห็นว่า ผู้พูดเองคำนึงความรู้สึกของคู่สนทนา และไม่ต้องการให้คู่สนทนา
รู้สึกไม่ดี ที่ตนยุติการสนทนาซึ่งกำลังดำเนินอยู่ ก่อนที่คู่สนทนาจะกล่าวถ้อยคำนั้นจบ จึงชี้แจงให้คู่สนทนาทราบถึง
ความจำเป็นที่ต้องยุติการสนทนา

2) การสัญญา

การสัญญา หมายถึง การที่ผู้พูดภาษาไทยยุติการสนทนา โดยการกล่าวผูกมัดตนเองกับ
คู่สนทนาว่าจะกระทำการใดสิ่งหนึ่งให้แทนในภายหลัง ทำให้คู่สนทนาตีความได้ว่า ผู้พูดภาษาไทยต้องการยุติ
การสนทนาซึ่งกำลังดำเนินอยู่ ก่อนที่คู่สนทนาจะกล่าวถ้อยคำจบ การสัญญานับเป็นกลวิธีทางภาษาแบบลดน้ำหนัก
ความรุนแรง เนื่องจากเป็นกลวิธีที่แสดงว่า ผู้พูดภาษาไทยคำนึงถึงคู่สนทนา และรู้สึกไม่สบายใจที่จำเป็นต้องยุติ
การสนทนานั้นลง ด้วยเหตุนี้ ผู้พูดภาษาไทยจึงต้องการกระทำการใดสิ่งหนึ่งเพื่อเป็นการชดเชยให้คู่สนทนา
มักปรากฏคำที่แสดงการสัญญา เช่น คำว่า “สัญญา” อยู่ในประโยค หรือปรากฏคำบ่งอนาคต เช่น “ไว้” “เดี๋ยว”
“คราวหลัง” “พรุ่งนี้” “วันหลัง” ตามด้วยประธานบุรุษที่ 1 + กริยา กลวิธีนี้จะไม่ปรากฏตามลำพัง แต่จะปรากฏ
ร่วมกับกลวิธีอื่นเสมอ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

(10) ทุกเรื่องมันมีทางแก้นะ ค่อย ๆ คิดทบทวน เดี๋ยวที่อ่านหนังสือจบแล้วจะพาไปเที่ยวนะ

(สถานการณ์ที่ 1: การยุติบทสนทนาในห้องที่มีเรื่องทุกซอก)

(11) ทำใจให้สบายนะ เราขอไปเรียนก่อน สัญญาว่าเรียนเสร็จจะมาช่วยคิดว่าควรทำยังไงต่อไป

(สถานการณ์ที่ 6: การยุติบทสนทนาเพื่อนสนิทที่ทะเลาะกับคนรัก และต้องการคำปรึกษา)

(12) วันหลังหนูจะหาโอกาสมาฟังเรื่องของคุณป้าใหม่ะคะ วันนี้สนุกมากจริง ๆ ค่ะ

(สถานการณ์ที่ 9: การยุติบทสนทนาญาติผู้ใหญ่ที่กำลังเล่าถึงชีวิตที่ผ่านมาของท่าน เพราะมีธุระ
เร่งด่วน)

จากตัวอย่างข้างต้น จะเห็นได้ว่า เมื่อจำเป็นต้องยุติการสนทนา ผู้พูดภาษาไทยเลือกที่จะผูกมัดตนเองกับคู่สนทนาว่าจะกระทำการสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้ในภายหลัง เพื่อเป็นการชดเชยที่การกระทำของผู้พูดภาษาไทยอาจทำให้คู่สนทนาเกิดความรู้สึกไม่ดี เช่น การสัญญาว่าจะกระทำการสิ่งหนึ่งเพื่อชดเชยให้กับคู่สนทนา ดังปรากฏในตัวอย่างที่ (10) ที่ผู้พูดภาษาไทยสัญญาว่า “เดี๋ยวที่อ่านหนังสือจบแล้วจะพาไปเที่ยวนะ” หรือการสัญญาว่าผู้พูดภาษาไทยจะกลับมาเริ่มบทสนทนากับคู่สนทนาใหม่อีกครั้ง ดังปรากฏในตัวอย่างที่ (11) และ (12) ที่ผู้พูดภาษาไทยสัญญาว่า “สัญญาว่าเรียนเสร็จจะมาช่วยคิดว่าควรทำยังไงต่อไป” และ “วันหลังหนูจะหาโอกาสมาฟังเรื่องของคุณป้าใหม่ นะคะ” ตามลำดับ

3) การกล่าวแสดงความสนใจ

การกล่าวแสดงความสนใจ หมายถึง การที่ผู้พูดภาษาไทยใช้ถ้อยคำที่แสดงให้คู่สนทนาเห็นว่าผู้พูดเองให้ความสำคัญ ใส่ใจ และสนใจในเรื่องที่คู่สนทนากำลังกล่าวถ้อยอยู่ เพื่อยุติการสนทนาอย่างสุภาพ ทำให้คู่สนทนาตีความได้ว่า ผู้พูดภาษาไทยต้องการยุติการสนทนาซึ่งกำลังดำเนินอยู่ ก่อนที่คู่สนทนาจะกล่าวถ้อยคำจบ ทั้งนี้ ผู้พูดภาษาไทยมักกล่าวแสดงความสนใจโดยการกล่าวทวน หรือแสดงความสนใจสิ่งที่คู่สนทนาพูดถึงก่อนหน้าหรือปอบใจ ให้กำลังใจ ให้คำแนะนำ ชื่นชม แสดงความเข้าใจ แสดงความห่วงใย เป็นต้น ด้วยเหตุนี้ การกล่าวแสดงความสนใจ จึงนับเป็นกลวิธีทางภาษาแบบลดน้ำหนักความรุนแรง เนื่องจากจัดเป็นความสุภาพด้านบวกตามแนวคิดของ Brown and Levinson (1987) ที่ผู้พูดภาษาไทยแสดงให้คู่สนทนาเห็นว่า ผู้พูดเองก็สนใจ ชื่นชอบ และคำนึงถึงความรู้สึกของคู่สนทนา ดังตัวอย่างต่อไปนี้

(13) พี่เข้าใจปัญหาของแคะ พี่เอาใจช่วย พี่รู้ว่าแคะแก้ปัญหานี้ได้ แต่พี่มีธุระ ขอโทษจริง ๆ

(สถานการณ์ที่ 1: การยุติบทสนทธารุ่นน้องที่มีเรื่องทุกข์ใจ)

(14) ใจเย็น ๆ ก่อนนะ พี่ว่าหนูไปปรึกษาคุณพ่อคุณแม่ของหนูดีกว่านะจ๊ะ ท่านมีทางช่วยแน่นอน

(สถานการณ์ที่ 1: การยุติบทสนทธารุ่นน้องที่มีเรื่องทุกข์ใจ)

(15) ชีวิตของคุณป้า น่าสนใจมาก ๆ เลยครับ ทำให้ผมเกิดแรงบันดาลใจอยากทำงาน แต่จะว่าอะไรไหมครับถ้าผมจะขอไปข้างนอกกับเพื่อน พอดีมีธุระที่ผมต้องรีบไปทำ ขอโทษนะครับ

(สถานการณ์ที่ 9: การยุติบทสนทนาญาติผู้ใหญ่ที่กำลังเล่าถึงชีวิตที่ผ่านมาของท่าน เพราะมีธุระเร่งด่วน)

จากตัวอย่างข้างต้น จะเห็นได้ว่า เมื่อต้องยุติการสนทนา ผู้พูดภาษาไทยเลือกใช้ถ้อยคำที่แสดงให้คู่สนทนาเห็นว่าผู้พูดเองยังคงให้ความสำคัญ ใส่ใจ และสนใจคู่สนทนา ดังจะเห็นได้จากในตัวอย่างที่ (13) ที่ผู้พูดภาษาไทยให้กำลังใจเกี่ยวกับปัญหาที่คู่สนทนา กำลังประสบและเล่าให้ผู้พูดเองได้รับรู้ ในตัวอย่างที่ (14) ที่ผู้พูดภาษาไทยกล่าวปอบใจ และให้คำแนะนำเกี่ยวกับเรื่องที่คู่สนทนา มาขอคำปรึกษา ในตัวอย่างที่ (15) ที่ผู้พูดภาษาไทยยุติบทสนทนาญาติผู้ใหญ่ที่กำลังเล่าถึงชีวิตที่ผ่านมาของท่าน โดยการกล่าวทวนและแสดงความสนใจเรื่องที่คู่สนทนา กล่าวถึงก่อนหน้า

4) การขอโทษ

การขอโทษ หมายถึง การที่ผู้พูดภาษาไทยใช้ถ้อยคำที่แสดงให้คู่สนทนาเห็นว่า ผู้พูดเองรู้สึกผิด และเสียใจที่จำเป็นต้องยุติการสนทนา ทำให้คู่สนทนาตีความได้ว่า ผู้พูดภาษาไทยต้องการยุติการสนทนา

ซึ่งกำลังดำเนินอยู่ ก่อนที่คู่สนทนาจะกล่าวถ้อยคำจบ การขอโทษนับเป็นกลวิธีทางภาษาแบบลดน้ำหนักความรุนแรง เนื่องจากเป็นกลวิธีที่ผู้พูดภาษาไทยลดน้ำหนักการคุกคามหน้าของคู่สนทนาที่อาจรู้สึกว่าการกำลังไม่เป็นที่ยอมรับหรือไม่ได้รับความสนใจจากอีกฝ่าย โดยการแสดงให้ผู้สนทนาเห็นว่า การยุติการสนทนาที่เกิดขึ้นนั้นมิได้เกิดจากคู่สนทนาแต่อย่างใด แต่เป็นการกระทำที่ไม่ถูกต้องหรือไม่น่าเป็นที่ยอมรับของผู้พูดเอง และผู้พูดภาษาไทยก็ขออนุมัติต่อการกระทำที่เกิดขึ้นเช่นกัน จากกลุ่มข้อมูลที่ศึกษา พบว่า ผู้พูดภาษาไทยมักใช้คำว่า “ขอประทานโทษ” “ขอโทษ” กับผู้ที่มีสถานภาพสูงกว่า โดยมักปรากฏร่วมกับอนุภาค “นะคะ” “นะครับ” “ค่ะ” หรือ “ครับ” เพื่อแสดงความรู้สึก และใช้คำว่า “โทษ” กับผู้ที่มีสถานภาพต่ำกว่าหรือเท่ากัน นอกจากนี้ ผู้พูดภาษาไทยอาจเพิ่มการใช้คำ “ต้อง” หรือ “จริง ๆ” เพื่อช่วยเน้นย้ำเจตนาในการขอโทษที่จำเป็นต้องยุติการสนทนาให้ชัดเจนยิ่งขึ้น กลวิธีนี้จะไม่ปรากฏตามลำพัง แต่จะปรากฏร่วมกับกลวิธีอื่น ดังตัวอย่างต่อไปนี้

(16) ขอโทษนะน้อง พี่ขอกลับไปอ่านหนังสือก่อนนะ เดี่ยวพอพี่อ่านหนังสือเสร็จจะรีบมาตอบ (สถานการณ์ที่ 1: การยุติบทสนทารุ่นน้องที่มีเรื่องทุกซอกใจ)

(17) โทษทีนะ พี่ต้องรีบกลับหอลแล้วอะ เพื่อนพี่รอกินข้าว (สถานการณ์ที่ 2: การยุติบทสนทารุ่นน้องที่ชวนคุยเรื่องอื่นที่ไม่เกี่ยวข้องกับวิชาเรียน)

(18) ต้องขอโทษที่เสียมารยาทนะครับ ผมขอตัวไปทำธุระด่วนตอนนี้เลย ขอโทษจริง ๆ นะครับ (สถานการณ์ที่ 9: การยุติบทสนทนาญาติผู้ใหญ่ที่กำลังเล่าถึงชีวิตที่ผ่านมาของท่าน เพราะมีธุระเร่งด่วน)

จากตัวอย่างข้างต้น จะเห็นได้ว่า เมื่อจำเป็นต้องยุติการสนทนา ผู้พูดภาษาไทยเลือกที่จะกล่าวขอโทษคู่สนทนาว่า “ขอโทษนะ” “โทษทีนะ” “ต้องขอโทษ” และ “ขอโทษจริง ๆ นะครับ” ซึ่งทำให้คู่สนทนาสามารถตีความได้ว่า ผู้พูดภาษาไทยต้องการยุติการสนทนานั้นลง ดังปรากฏในตัวอย่างที่ (16) (17) และ (18) ตามลำดับ กลวิธีดังกล่าวนับเป็นกลวิธีทางภาษาแบบลดน้ำหนักความรุนแรงที่ผู้พูดภาษาไทยเลือกใช้เพื่อลดน้ำหนักการคุกคามหน้าของคู่สนทนา เนื่องจากการขอโทษเป็นกลวิธีที่ผู้พูดภาษาไทยแสดงให้ผู้สนทนาเห็นว่า การยุติการสนทนาที่เกิดขึ้นนั้นมิได้เกิดจากคู่สนทนา แต่เป็นการกระทำที่ไม่ถูกต้องหรือไม่น่าเป็นที่ยอมรับของผู้พูดเอง

5) การถาม

การถาม หมายถึง การที่ผู้พูดภาษาไทยยุติการสนทนา โดยการถามความคิดเห็น ความต้องการของคู่สนทนา หรือความสะดวกที่คู่สนทนาจะสามารถสนทนาต่อในภายหลังขึ้นมาระหว่างการสนทนา ทำให้คู่สนทนาตีความได้ว่า ผู้พูดภาษาไทยต้องการยุติการสนทนาซึ่งกำลังดำเนินอยู่ ก่อนที่คู่สนทนาจะกล่าวถ้อยคำจบ กลวิธีการถามนับเป็นกลวิธีทางภาษาแบบลดน้ำหนักความรุนแรง เนื่องจากการใช้รูปประโยคคำถามเป็นกลวิธีที่แสดงถึงการไม่บังคับและให้ทางเลือกแก่คู่สนทนา จึงช่วยให้การยุติการสนทนามีน้ำหนักการคุกคามหน้าลดลง อีกทั้งยังจัดเป็นความรู้สึกด้านบวกตามแนวคิดของ Brown and Levinson (1987) อีกด้วย จากกลุ่มข้อมูลที่ศึกษา พบว่า ผู้พูดภาษาไทยมักใช้ถ้อยคำแสดงการถาม เช่น “ไหม” “ได้ไหม” “ดีไหม” “อีกไหม” ดังตัวอย่างต่อไปนี้

(19) สงสัยตรงไหนอีกไหม พี่่วงแล้ว (สถานการณ์ที่ 2: การยุติบทสนทารุ่นน้องที่ชวนคุยเรื่องอื่นที่ไม่เกี่ยวข้องกับวิชาเรียน)

(20) แกรีไปไหนปะ รอแป๊บได้ไหม ขอตัวไปทำธุระก่อน เดี่ยวกลับมาเมาท์ด้วย (สถานการณ์ที่ 6: การยุติบทสนทนาเพื่อนสนิทที่ทะเลาะกับคนรัก และต้องการคำปรึกษา)

(21) อาจารย์คะ อาจารย์พอจะมีเวลาว่างอื่นอีกไหมคะ พอดีหนูต้องไปก่อนคะ
(สถานการณ์ที่ 7: การยุติบทสนทนาอาจารย์ที่กำลังให้คำปรึกษาเกี่ยวกับรายงาน เพราะใกล้ถึงเวลาเรียน)

จากตัวอย่างข้างต้น จะเห็นได้ว่า ตัวอย่างที่ (19) ผู้พูดภาษาไทยถามความคิดเห็นและความต้องการของคู่สนทนาว่า “สงสัยตรงไหนอีกไหม” เพื่อลดน้ำหนักความรุนแรงของถ้อยคำที่กล่าวยุติการสนทนา เนื่องจากเป็นกลวิธีที่ผู้พูดภาษาไทยเลือกใช้เพื่อแสดงให้คู่สนทนาเห็นว่า แม้ว่าตนจะต้องการยุติการสนทนา แต่ผู้พูดภาษาไทยยังคงคำนึงถึงความรู้สึกและความต้องการของคู่สนทนาเป็นสำคัญ ส่วนตัวอย่างที่ (20) และ (21) ผู้พูดภาษาไทยยุติการสนทนา โดยการถามความสะดวกที่คู่สนทนาจะสามารถสนทนาต่อในภายหลัง ดังข้อความว่า “แกรีบไปไหนปะ รอแป๊บได้ไหม” และ “อาจารย์พอจะมีเวลาว่างอื่นอีกไหม” ตามลำดับ เพื่อให้ทางเลือกแก่คู่สนทนา ซึ่งจะช่วยให้การยุติการสนทนามีน้ำหนักการคุกคามหน้าลดลง เนื่องจากเป็นกลวิธีที่ผู้พูดภาษาไทยแสดงให้คู่สนทนาเห็นว่า ผู้พูดเองไม่ได้ไม่ยอมรับในเรื่องหรือประเด็นที่คู่สนทนามากำลังกล่าวถ้อย แต่ยังคงสนใจและต้องการสนทนากับคู่สนทนาต่ออีกครั้งในภายหลัง

กล่าวโดยสรุป ผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่า เมื่อจำเป็นต้องยุติการสนทนา ผู้พูดภาษาไทยมีทั้งเลือกใช้กลวิธีทางภาษาแบบตรงและกลวิธีทางภาษาแบบลดน้ำหนักความรุนแรง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การเลือกใช้กลวิธีทางภาษาแบบลดน้ำหนักความรุนแรงที่พบกลวิธีอย่างหลากหลาย ในหัวข้อถัดไป ผู้วิจัยจะกล่าวถึงปัจจัยทางสังคมวัฒนธรรมที่น่าจะมีผลต่อการเลือกใช้กลวิธีทางภาษาในการยุติการสนทนา

2. ปัจจัยทางสังคมวัฒนธรรมที่มีผลต่อการเลือกใช้กลวิธีทางภาษาในการยุติการสนทนา

จากการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างกลวิธีทางภาษาในการยุติการสนทนากับปัจจัยทางสังคมวัฒนธรรม พบแนวคิดที่สัมพันธ์ 3 แนวคิด ดังนี้

2.1 แนวคิดเรื่อง “หน้า”

แนวคิดเรื่อง “หน้า” ที่มีผู้นำมาใช้อ้างอิงมากที่สุด คือ แนวคิดของ Brown and Levinson (1987) โดยอ้างอิงแนวคิดทางสังคมวิทยาของ Goffman (1967) ที่เสนอว่า “หน้า” เป็นภาพลักษณ์ของบุคคลที่เป็นที่ประจักษ์ต่อสาธารณะ (public self-image) ตามแนวคิดของ Brown and Levinson (1987) หน้าประกอบไปด้วย “หน้าด้านลบ” หมายถึง ความต้องการมีอิสระ ไม่ถูกบังคับ และ “หน้าด้านบวก” หมายถึง ความต้องการให้ตนเป็นที่ยอมรับหรือชื่นชมจากผู้อื่น กล่าวได้ว่า “หน้า” ตามมุมมองของ Brown and Levinson (1987) เป็นการมุ่งเน้นไปที่ความต้องการด้านปัจเจกของคนในสังคมเท่านั้น ในขณะที่ “หน้า” ในบริบทสังคมไทยจะเกี่ยวข้องกับ “ความอับอาย” หรือ “ความเสียหน้า” หากไม่ได้รับการยอมรับจากคนในสังคม “หน้า” จึงเป็นปัจจัยทางสังคมวัฒนธรรมที่คนไทยคำนึงถึงเป็นอย่างยิ่งในการปฏิสัมพันธ์ และหลีกเลี่ยงที่จะไม่ทำให้ตนเองและคู่สนทนาเกิดความรู้สึก “เสียหน้า” (Ukosakul, 2005)

ผลการศึกษาพบว่า แนวคิดเรื่อง “หน้า” ในบริบทสังคมไทยสัมพันธ์กับกลวิธีทางภาษาในการยุติคือ การคำนึงหน้าของคู่สนทนา ดังตัวอย่างต่อไปนี้

(22) ต้องคิดดี ๆ ก่อนว่าจะตัดบทยังไง ไม่อยากจะไปหักหน้าคนที่กำลังพูด

(23) เวลาต้องยุติการสนทนา คิดหนักมากเลยคะ ไม่อยากจะให้อีกฝ่ายเสียหน้า เพราะรู้สึกที่เราไม่
อยากฟังเรื่องของเค้าแล้ว เลยจะใช้หลาย ๆ วิธี รวม ๆ กัน ไม่อยากให้เกิดความรู้สึกแค้น

จากตัวอย่างที่ (22) แสดงให้เห็นว่า ผู้พูดภาษาไทยคำนึงถึงหน้าของคู่สนทนาจึงพยายามเลือก กลวิธีที่ตนคิดว่าเหมาะสมในการยุติการสนทนา เพื่อหลีกเลี่ยงมิให้คู่สนทนา รู้สึกว่าถูก “หักหน้า” จากผู้พูดภาษาไทย เช่นเดียวกับตัวอย่างที่ (23) แสดงให้เห็นว่า ผู้พูดภาษาไทยคำนึงถึงหน้าของคู่สนทนา จึงรู้สึกเป็นกังวลและให้ความสำคัญในการเลือกใช้กลวิธีทางภาษาเพื่อยุติการสนทนา เพราะไม่อยากให้คู่สนทนาเกิดความรู้สึก “เสียหน้า” ที่ต้องถูกผู้พูดภาษาไทยยุติบทสนทนา

2.2 แนวคิดเรื่อง “ความเกรงใจ”

ทรงธรรม อินทจักร (Intachakra, 2012) เสนอแนวคิดเรื่อง “ความเกรงใจ” ในบริบทสังคมไทยไว้ว่า เป็นลักษณะทางภาษาที่ให้ความสำคัญกับการเสียสละหรืออุทิศตนของผู้พูด เพื่อให้ประโยชน์แก่อีกฝ่าย ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่า คนไทยคำนึงถึงความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลเป็นสำคัญ เมื่อพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างแนวคิดเรื่อง “ความเกรงใจ” กับกลวิธีทางภาษาในการยุติการสนทนา พบลักษณะที่สำคัญ คือ ความเกรงใจที่ผู้พูดภาษาไทยมีต่อคู่สนทนา ดังตัวอย่างต่อไปนี้

(24) เวลาต้องตัดบท เลือกจะสัญญากับเค้าเลยว่าจะขอกลับมาคุยใหม่ หรือทำอะไรชดเชยให้ทีหลังได้ก็ทำให้ เพราะเกรงใจมาก ๆ รู้สึกว่าเค้าตั้งใจจะมาคุยกับเรา แต่เราไม่ฟังเค้าให้จบ

(25) ...คิดว่าเราต้องคิดถึงความเกรงใจผู้ฟังมาก ๆ เลยค่ะ เพราะถ้าขึ้นรายการสนทนาตรง ๆ ไม่เลือกวิธีบอกให้ดี ๆ ก็อาจทำให้เกิดความเข้าใจผิดกันได้ แม้บางวิธีจะต้องทำให้เราอี้อัดไปบ้าง ก็จำเป็นค่ะ

จากตัวอย่างที่ (24) แสดงให้เห็นว่า แนวคิดเรื่อง “ความเกรงใจ” สัมพันธ์กับการเลือกใช้กลวิธีทางภาษาเพื่อยุติการสนทนาของผู้พูดภาษาไทย ดังจะเห็นได้จากการที่ผู้พูดภาษาไทยเลือกที่จะผูกมัดตนเองกับคู่สนทนาว่าจะกระทำให้สิ่งใดสิ่งหนึ่งให้ในภายหลัง ซึ่งเป็นการกระทำที่ผู้พูดภาษาไทยยอมเสียประโยชน์ของตนเพื่อชดเชยให้กับคู่สนทนา เพราะรู้สึกเกรงใจคู่สนทนาที่ตั้งใจสนทนากับตน แต่ผู้พูดภาษาไทยจำต้องยุติการสนทนานั้นลง ส่วนตัวอย่างที่ (25) แสดงให้เห็นว่า ผู้พูดภาษาไทยไม่เห็นด้วย หากจะยุติการสนทนาอย่างตรงไปตรงมา และควรเลือกกลวิธีที่เหมาะสม เนื่องด้วยความเกรงใจที่ผู้พูดเองมีต่อคู่สนทนา

2.3 แนวคิดเรื่อง “ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล”

Locher and Graham (2010: 1) กล่าวว่า ขณะปฏิสัมพันธ์ในสถานการณ์หรือบริบทการสื่อสารต่าง ๆ สมาชิกในสังคมมักจะให้ความสำคัญกับการเลือกใช้กลวิธีทางภาษา เพื่อสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างกัน เช่นเดียวกับสังคมไทยที่มีลักษณะถ้อยทีถ้อยอาศัย ไม่ชอบความขัดแย้ง คำนึงถึงความรู้สึกของอีกฝ่าย และให้ความสำคัญกับการรักษาความสัมพันธ์ระหว่างกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อต้องอยู่ในสถานการณ์การสื่อสารที่การกล่าวถ้อยคำของผู้พูดนั้นอาจก่อให้เกิดการคุกคามหน้าของคู่สนทนา สมาชิกในสังคมต่างให้ความสำคัญกับการเลือกใช้กลวิธีทางภาษาที่เหมาะสมและทำให้คู่สนทนา รู้สึกดี เพื่อรักษาความสัมพันธ์อันดีระหว่างกัน เนื่องด้วยการยุติการสนทนา นับเป็นอีกหนึ่งวัจนกรรมที่คุกคามหน้าด้านบวกของคู่สนทนา และอาจส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์กับคู่สนทนาได้ แนวคิดเรื่อง “ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล” จึงเป็นอีกหนึ่งปัจจัยทางสังคมวัฒนธรรมที่มีผลต่อการเลือกใช้กลวิธีทางภาษาในการยุติการสนทนาของผู้พูดภาษาไทย ดังจะเห็นได้จากข้อมูลคำตอบที่ผู้พูดภาษาไทยคำนึงถึงขณะกล่าวถ้อยคำเพื่อยุติการสนทนา ดังตัวอย่างต่อไปนี้

(26) จะเลือกใช้ภาษายังไงก็คงต้องคิดถึงความสัมพันธ์ของเรากับคนฟังก่อนอย่างอื่นเลย

(27) คงเป็นเรื่องการรักษาความสัมพันธ์แหละค่ะ เพราะเราจะยุติการสนทนาโดยไม่นึกถึงความสัมพันธ์เลยไม่ได้ ถ้าเราเลือกใช้วิธีไม่ดี เพื่อนเรา น้องเรา พ่อแม่ หรือครูบาอาจารย์ก็อาจจะไม่อยากจะคุยกับเราไปเลยก็ได้

จากตัวอย่างที่ (26) และ (27) ข้างต้น แสดงให้เห็นว่า ในการเลือกใช้กลวิธีทางภาษาเพื่อยุติการสนทนา ผู้พูดภาษาไทยคำนึงถึงแนวคิดเรื่อง “ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล” กล่าวคือ ผู้พูดภาษาไทยจะพิจารณาและเลือกใช้กลวิธีทางภาษาอย่างถี่ถ้วน เพื่อหลีกเลี่ยงมิให้เกิดความขัดแย้งหรือความบาดหมางขึ้นระหว่างผู้พูดเองกับคู่สนทนา ดังจะเห็นได้อย่างชัดเจนจากคำตอบในตัวอย่างที่ (26) ที่ผู้พูดภาษาไทยรู้สึกกังวลใจว่า หากผู้พูดเองเลือกใช้กลวิธีทางภาษาที่ไม่เหมาะสม อาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อความสัมพันธ์ของผู้พูดภาษาไทยกับคู่สนทนาได้

กล่าวโดยสรุป จะเห็นว่า แนวคิดเรื่อง “หน้า” “ความเกรงใจ” และ “ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล” เป็นปัจจัยทางสังคมวัฒนธรรมที่มีผลต่อการเลือกใช้กลวิธีทางภาษาในการยุติการสนทนาของผู้พูดภาษาไทย

สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

งานวิจัยนี้มุ่งศึกษากลวิธีทางภาษาในการยุติการสนทนาของผู้พูดภาษาไทยและวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างกลวิธีทางภาษากับปัจจัยทางสังคมวัฒนธรรม เพื่อตอบคำถามวิจัยที่ว่า เมื่อจำเป็นต้องยุติการสนทนา ผู้พูดภาษาไทยจะเลือกใช้กลวิธีทางภาษาใดบ้างในการยุติการสนทนา และเลือกใช้กลวิธีทางภาษาเหล่านั้นด้วยสาเหตุใด และจากการวิเคราะห์ข้อมูล สามารถสรุปประเด็นสำคัญได้ดังต่อไปนี้

1. จากผลการศึกษา สามารถสรุปความถี่ของกลวิธีทางภาษาที่ผู้พูดภาษาไทยเลือกใช้เพื่อยุติการสนทนา ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ความถี่และร้อยละของกลวิธีทางภาษาในการยุติการสนทนาของผู้พูดภาษาไทย

ลำดับ	กลวิธีทางภาษาในการยุติการสนทนาของผู้พูดภาษาไทย	ความถี่	ร้อยละ
1.	กลวิธีทางภาษาแบบตรง	239	11.32
	1.1 การบอกความต้องการของตน	158	7.48
	1.2 การสั่ง	81	3.84
2.	กลวิธีทางภาษาแบบลดน้ำหนักความรุนแรง	1,873	88.68
	2.1 การให้เหตุผล	645	30.54
	2.2 การสัญญา	440	20.83
	2.3 การกล่าวแสดงความสนใจ	395	18.70
	2.4 การขอโทษ	213	10.09
	2.5 การถาม	180	8.52
	รวม	2,112	100.00

จากตารางข้างต้นแสดงให้เห็นว่า เมื่อจำเป็นต้องยุติการสนทนา ผู้พูดภาษาไทยใช้กลวิธีทางภาษาหลากหลายวิธี โดยนิยมเลือกใช้กลวิธีทางภาษาแบบลดน้ำหนักความรุนแรงมากกว่ากลวิธีทางภาษาแบบตรงอย่างชัดเจน ทั้งนี้ ตามแนวคิดของ Blanchard (1958 as cited in Ongwuttawat, 2015: 292) ลักษณะของสังคมสามารถแบ่งออกเป็น 2 ประเภทตามวิธีการปฏิสัมพันธ์ ได้แก่ 1) สังคมแบบสัมฤทธิ์สัมพันธ์ (achieving society) คือ ลักษณะของสังคมที่คนในสังคมให้ความสำคัญกับจุดมุ่งหมายในการสื่อสารมากกว่าการรักษาความสัมพันธ์กับคู่สนทนา และ 2) สังคมแบบไมตรีสัมพันธ์ (affiliative society) คือ ลักษณะของสังคมที่คนในสังคมให้ความสำคัญกับการรักษาความสัมพันธ์กับคู่สนทนามากกว่าจุดมุ่งหมายในการสื่อสาร ผลการศึกษาข้างต้น แสดงให้เห็นว่า สังคมไทยมีลักษณะเป็น “สังคมแบบไมตรีสัมพันธ์” ที่คนในสังคมให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลมากกว่าจุดมุ่งหมายในการสื่อสาร ผู้พูดภาษาไทยจึงนิยมลดน้ำหนักความรุนแรงของถ้อยคำที่กล่าวยุติการสนทนา มากกว่าการใช้กลวิธีทางภาษาแบบตรง เนื่องจากการยุติการสนทนาอย่างตรงไปตรงมาอาจทำให้คู่สนทนาต้องรู้สึกเสียหน้าที่ถูกปฏิเสธการสนทนา

ผลการศึกษาข้างต้นนี้ สอดคล้องกับงานวิจัยของ รดารัตน์ ศรีพันธ์วรสกุล (Sripunvoraskul, 2019) ที่ศึกษาการใช้กลวิธีทางภาษาในการแสดงความเห็นแย้งของผู้พูดภาษาไทย และพบว่าผู้พูดภาษาไทยนิยมใช้กลวิธีลดน้ำหนักการแย้งมากกว่ากลวิธีตรง แสดงให้เห็นถึงลักษณะของสังคมไทยที่ให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลมากกว่าการแลกเปลี่ยนข้อมูลหรือความคิดเห็นอย่างตรงไปตรงมา อีกทั้งยังสนับสนุนข้อเสนอของ พรรณธร ครุเนตร (Krutnate, 2014) ที่พบว่า เนื่องด้วยสังคมไทยมีลักษณะเป็นสังคมที่เน้นอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่ม (collectivism) คนไทยจึงมักหลีกเลี่ยงสถานการณ์ที่จะนำไปสู่ความขัดแย้งระหว่างกัน ด้วยเหตุนี้ เมื่อต้องการยุติการสนทนาที่มีความขัดแย้ง คู่สนทนาจึงมักเลือกใช้กลวิธีการออกจากสถานการณ์ด้วยความถี่สูงสุด เพื่อหลีกเลี่ยงการเผชิญหน้า เมื่อมีความขัดแย้งกับผู้อื่น

2. เมื่อพิจารณาความถี่ของกลวิธีทางภาษาแบบลดน้ำหนักความรุนแรง พบว่า ผู้พูดภาษาไทยนิยมใช้ การให้เหตุผล ด้วยความถี่สูงสุด ซึ่งเป็นกลวิธีที่จัดเป็นความสุภาพด้านบวกตามแนวคิดของ Brown and Levinson (1987) เนื่องจากเป็นกลวิธีทางภาษาที่ผู้พูดภาษาไทยแสดงว่า ผู้พูดภาษาไทยคำนึงถึงความรู้สึกของคู่สนทนา โดยการกล่าวชี้แจงให้คู่สนทนาทราบถึงความจำเป็นหรือเหตุผลสำคัญที่ต้องยุติการสนทนา เพื่อให้คู่สนทนาเห็นว่า ผู้พูดภาษาไทยมิได้ไม่ยอมรับหรือไม่สนใจในสิ่งที่คู่สนทนายกำลังกล่าวถ้อยอยู่ แต่ผู้พูดภาษาไทยมีเหตุผลจำเป็นที่ต้องยุติการสนทนานั้นลง นอกจากนี้ ผลการศึกษายังพบว่า การสัญญา และ การกล่าวแสดงความสนใจ เป็นกลวิธีทางภาษาแบบลดน้ำหนักความรุนแรงที่ผู้พูดภาษาไทยเลือกใช้เป็นลำดับที่สองและสามด้วยความถี่ใกล้เคียงกัน ซึ่งทั้งสองกลวิธีนี้ต่างเป็นกลวิธีทางภาษาที่ผู้พูดภาษาไทยเลือกใช้เพื่อแสดงให้คู่สนทนาเห็นว่า แม้ว่าผู้พูดภาษาไทยจำเป็นต้องยุติการสนทนา แต่ผู้พูดเองก็ยังคงสนใจและคำนึงถึงความรู้สึกของคู่สนทนาเช่นกัน ผลการศึกษาดังกล่าวจึงสนับสนุนให้เห็นถึงลักษณะของสังคมไทยที่คนในสังคมต่างคำนึงถึงความรู้สึกของคู่สนทนา และให้ความสำคัญกับการรักษาความสัมพันธ์ระหว่างกันได้อย่างชัดเจน

อย่างไรก็ตาม กลวิธีทางภาษาในการยุติการสนทนาดังกล่าวไม่ปรากฏในผลการวิจัยของ พรรณธร ครุเนตร (Krutnate, 2014) ที่พบว่า เมื่อต้องการยุติการสนทนาที่มีความขัดแย้ง กลวิธีทางภาษาที่คู่สนทนาเลือกใช้ทั้งหมด 5 กลวิธี คือ การออกจากสถานการณ์ การใช้อำนาจ การเปลี่ยนการสนทนา การยอมตาม และ

การประนีประนอม ลักษณะการใช้ภาษาที่แตกต่างกันดังกล่าว แสดงให้เห็นว่า สถานการณ์การยุติการสนทนาที่แตกต่างกันย่อมส่งผลต่อการเลือกใช้กลวิธีทางภาษาของผู้พูดภาษาไทย

3. จากการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างกลวิธีทางภาษาในการยุติการสนทนากับปัจจัยทางสังคมวัฒนธรรม พบว่า ปัจจัยทางสังคมวัฒนธรรมที่มีผลต่อการเลือกใช้กลวิธีทางภาษาในการยุติการสนทนาของผู้พูดภาษาไทย คือ 1) แนวคิดเรื่อง “หน้า” ซึ่งสัมพันธ์กับการคำนึงถึงหน้าของคู่สนทนา 2) แนวคิดเรื่อง “ความเกรงใจ” ซึ่งสัมพันธ์กับการเสียสละหรืออุทิศตนของผู้พูด เพื่อให้ประโยชน์แก่อีกฝ่าย และ 3) แนวคิดเรื่อง “ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล” ผลการศึกษานี้สนับสนุนข้อเสนอกับลักษณะของสังคมไทยที่คนในสังคมมักคำนึงถึงความรู้สึกของผู้อื่นเป็นสำคัญและต่างให้ความสำคัญกับการรักษาความสัมพันธ์ในการสนทนา และในบางสถานการณ์ คนไทยก็ยอมที่จะเสียประโยชน์ของตน เพื่อที่จะรักษาความสัมพันธ์ระหว่างตนเองกับคู่สนทนานั้นไว้ ซึ่งสอดคล้องกับที่ Markus and Kitayama (1991: 228) ได้อ้างถึงความคิดของ Weisz (in press) ที่กล่าวถึงลักษณะของสังคมไทยไว้ว่า คนไทยเน้นการลดทอนความสำคัญของตนเอง การถ่อมตน การให้เกียรติผู้อื่น และความเกรงใจ

4. แม้ว่าในงานวิจัยนี้จะมุ่งศึกษากลวิธีทางภาษาในการยุติการสนทนาที่ผู้พูดภาษาไทยใช้ในการปฏิสัมพันธ์ในสังคมไทย โดยมิได้ศึกษาปัจจัยอื่น ๆ ร่วมด้วย อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยพบข้อสังเกตที่น่าสนใจว่า สถานภาพ เป็นปัจจัยหนึ่งที่มีผลต่อการเลือกใช้กลวิธีทางภาษาในการยุติการสนทนาของผู้พูดภาษาไทย กล่าวคือ ผู้วิจัยมีข้อสังเกตว่า การบอกความต้องการของตน และ การสั่ง ซึ่งเป็นกลวิธีทางภาษาที่ผู้พูดภาษาไทยยุติการสนทนาอย่างตรงไปตรงมา ไม่ปรากฏใช้ในสถานการณ์ที่ผู้พูดภาษาไทยยุติการสนทนากับคู่สนทนาที่มีสถานภาพสูงกว่า นอกจากนี้ยังพบข้อสังเกตว่า การขอโทษ เป็นกลวิธีทางภาษาที่มีแนวโน้มปรากฏใช้ในสถานการณ์ที่ผู้พูดภาษาไทยยุติการสนทนากับคู่สนทนาที่มีสถานภาพสูงกว่ามากกว่าการยุติการสนทนากับคู่สนทนาที่มีสถานภาพเท่ากันหรือต่ำกว่า ลักษณะดังกล่าวอนุมานได้ว่า ผู้พูดที่มีสถานภาพต่ำกว่าจะคำนึงถึงความรู้สึกและระมัดระวังในการเลือกใช้กลวิธียุติการสนทนากับคู่สนทนาที่มีสถานภาพสูงกว่ามากกว่าคู่สนทนาที่มีสถานภาพเท่ากันหรือต่ำกว่า จึงนำมีการศึกษาต่อไปว่าปัจจัยดังกล่าวจะมีผลต่อการเลือกใช้กลวิธีทางภาษาในการยุติการสนทนาของผู้พูดภาษาไทยหรือไม่ เพื่อจะได้สร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับระบบความคิด ค่านิยม และวัฒนธรรมของสังคมไทยให้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น

กล่าวโดยสรุป เมื่อต้องยุติการสนทนา ผู้พูดภาษาไทยใช้กลวิธีทางภาษาหลากหลายวิธี โดยนิยมเลือกใช้กลวิธีทางภาษาแบบลดน้ำหนักความรุนแรงมากกว่ากลวิธีทางภาษาแบบตรงอย่างชัดเจน อีกทั้งยังพบว่า ปัจจัยทางสังคมวัฒนธรรมที่มีผลต่อการเลือกใช้กลวิธีทางภาษาในการยุติการสนทนาของผู้พูดภาษาไทย คือ แนวคิดเรื่อง “หน้า” “ความเกรงใจ” และ “ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล” ผลการศึกษาที่ได้สะท้อนให้เห็นว่า คนไทยมักคำนึงถึงความรู้สึกของผู้อื่นเป็นสำคัญและต่างให้ความสำคัญกับการรักษาความสัมพันธ์ในการสนทนา นอกจากนี้ ผู้วิจัยยังพบข้อสังเกตที่น่าสนใจประการหนึ่งว่า ปัจจัยสถานภาพอาจมีผลต่อการเลือกใช้กลวิธีทางภาษาในการยุติการสนทนาของผู้พูดภาษาไทย จึงนำมีการศึกษาต่อไปว่าปัจจัยสถานภาพ หรือปัจจัยอื่น ๆ เช่น เพศ อายุ อาชีพ เป็นต้น จะมีผลต่อการเลือกใช้กลวิธีทางภาษาในการยุติการสนทนาของผู้พูดภาษาไทยหรือไม่ ผู้วิจัยจึงหวังเป็นอย่างยิ่งว่า การศึกษา กลวิธีทางภาษาในการยุติการสนทนาในภาษาไทยนี้ จะช่วยทำให้เห็นวิธีการปฏิสัมพันธ์ของสังคมไทยรูปแบบหนึ่ง ซึ่งน่าจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการสร้างความรู้ความเข้าใจในการสื่อสารตามบริบทสังคมวัฒนธรรมไทยมากยิ่งขึ้น

References

- Austin, J. L. (1962). **How to Do Things with Words**. Oxford: Oxford University Press.
- Brown, G., & Yule, G. (1983). **Discourse Analysis**. Cambridge: Cambridge University Press.
- Brown, P., & Levinson, S. C. (1987). **Politeness: Some Universals in Language Usage**. Cambridge: Cambridge University Press.
- Goffman, E. (1967). **Interaction Ritual: Essays in Face-to-Face Behavior**. New York: Doubleday Garden City.
- Hurford, J. R., Heasley, B., & Smith, M. B. (1983). **Semantics: A Coursebook**. Cambridge: Cambridge University Press.
- Intachakra, Songthama. (2012). Politeness Motivated by the ‘Heart’ and ‘Binary Rationality’ in Thai Culture. **Journal of Pragmatics**, 44(5): 619-635.
- Krutnate, Pannatorn. (2014). **Linguistic Strategies Used for Terminating Conflict Talk in Thai Interactions (กลวิธีทางภาษาที่ใช้ยุติการสนทนาที่มีความขัดแย้งในภาษาไทย)**. Doctoral dissertation, Chulalongkorn University, Bangkok, Thailand.
- Locher, M. A., & Graham, S. L. (Eds.). (2010). Introduction to Interpersonal Pragmatics. In **Interpersonal Pragmatics**, (pp. 1-13). Berlin: De Gruyter Mouton.
- Markus, H. R., & Kitayama, S. (1991). Culture and the Self: Implications for Cognition, Emotion, and Motivation. **Psychological Review**, 98(2): 224-253.
- Nommanas, Thidarat. (2003). **Negation in Responses of Thai Speakers (กลวิธีการตอบปฏิเสธของคนไทย)**. Master’s dissertation, Thammasat University, Bangkok, Thailand.
- Ongwuttiwat, Sittitam. (2015). **Disagreement in Thai Conversational Discourse and Native Speaker’ Motivational Concerns (การแสดงความเห็นแย้งในปริเฉทการสนทนาในภาษาไทยและข้อคำนึงที่เป็นเหตุจูงใจ)**. Doctoral dissertation, Chulalongkorn University, Bangkok, Thailand.
- Pengsuriya, Nuchanart. (2006). **The Usage of Stigmatized Expressions in Thai (การใช้ภาษาเพื่อแสดงการตำหนิของคนไทย)**. Master’s dissertation, Thammasat University, Bangkok, Thailand.
- Pothiwit, Supasinee. (2004). **Strategies for Expressing Conflict in Thai (กลวิธีการแสดงความเห็นโต้แย้งในภาษาไทย)**. Master’s dissertation, Thammasat University, Bangkok, Thailand.
- Searle, J. R. (1976). A Classification of Illocutionary Acts. **Language in Society**, 5(1): 1-23.
- Sripunvoraskul, Radarat. (2019). **An Interlanguage Pragmatic Study of the Speech Act of Disagreement by Chinese Learners of Thai: A Case Study of Chinese Students from Yunnan and Guangxi Provinces (การศึกษาวัจจนกรรมการแสดงความเห็นแย้งของผู้เรียนภาษาไทยชาวจีนตามแนววจนปฏิบัติศาสตร์อันตรภาษา: กรณีศึกษานักศึกษาชาวจีนจากมณฑลยูนนานและกวางสี)**. Master’s dissertation, Chulalongkorn University, Bangkok, Thailand.

- Sukwisith, Wison. (2004). **The Speech Act of Reprimanding in Thai (วิจัยกรรมการบริภาษในภาษาไทย)**. Master's dissertation, Chulalongkorn University, Bangkok, Thailand.
- Ukosakul, M. (2005). The Significance of 'Face' and Politeness in Politeness in Social Interaction as Revealed through Thai 'Face' Idioms. In R. T. Lakoff, & S. Ide (Eds.), **Broadening the Horizon of Linguistic Politeness**, (pp. 117-125). Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.